

VẬN DỤNG TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ GIÁO DỤC TRONG ĐỔI MỚI GIÁO DỤC Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

TRẦN VĂN ĐỒNG^(*), NGUYỄN VIỆT HỒNG^(**)
BÙI THỊ THU HIỀN^(***)

TÓM TẮT: Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục là một hệ thống quan điểm về vai trò, mục tiêu, nội dung, phương pháp giáo dục và các giải pháp phát triển giáo dục... nhằm phát triển một nền giáo dục toàn diện. Tư tưởng về giáo dục của Người đã trở thành một trong những tiền đề quan trọng, định hướng, soi đường để Đảng ta xây dựng con đường phát triển cho sự nghiệp giáo dục - đào tạo và có ý nghĩa to lớn đối với sự nghiệp đổi mới giáo dục ở Việt Nam hiện nay. Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục sẽ góp phần vào việc đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục - đào tạo, phát triển nguồn nhân lực, đáp ứng yêu cầu nhiệm vụ mới của đất nước.

Từ khóa: Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục, Giáo dục Việt Nam, đổi mới và phát triển.

ABSTRACT: Ho Chi Minh's thought on education is a system of views on roles, objectives, content, educational methods and educational development solutions... in order to develop a comprehensive education. Ho Chi Minh's idea of education has become one of the important premise that orient and make way for our Party to build a path of education development and training, have great significance to education reformation in Vietnam nowadays. Applying Ho Chi Minh's thought on education will contribute to the fundamental and comprehensive reform of education - training, human resources development, meeting the new requirements of the country.

Keywords: Ho Chi Minh's thought on education, Vietnam education, renovation and development.

Từ xưa đến nay, giáo dục - đào tạo và bồi dưỡng nhân tài luôn được xem là vấn đề đặc biệt quan trọng và không thể thiếu đối với sự thịnh suy, hưng vong của một quốc gia. Lịch sử đã chứng minh rằng, không có sự tiến bộ và thành đạt của quốc gia nào mà lại tách rời khỏi sự phát triển của giáo dục. Bất cứ quốc gia nào đầu tư đúng và đủ cho giáo dục thì quốc gia ấy sẽ tiến nhanh trên con đường phát triển của mình và nếu làm ngược lại thì sự chậm phát triển và thụt lùi là điều không thể tránh khỏi. Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn đặc biệt quan tâm đến sự phát triển của giáo dục. Người cho rằng “vì lợi ích trăm năm trồng người” và luôn căn dặn: “Sự

học tập ở trường có ảnh hưởng rất lớn cho tương lai của thanh niên, và tương lai của thanh niên là tương lai của nước nhà” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 5, tr.102). Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục – đào tạo thể hiện một hệ thống quan điểm về vai trò, mục tiêu, nội dung, phương pháp giáo dục và các giải pháp phát triển giáo dục... nhằm phát triển một nền giáo dục toàn diện. Tư tưởng về giáo dục của Người đã trở thành một trong những tiền đề quan trọng, định hướng, soi đường để Đảng ta xây dựng con đường phát triển cho sự nghiệp giáo dục, đào tạo và có ý nghĩa to lớn đối với sự nghiệp đổi mới giáo dục ở Việt Nam hiện nay.

^(*)Thạc sĩ. Ban Sau đại học – Đại học quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh.

^(**)Thạc sĩ. Ban Sau đại học – Đại học quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh.

^(***)Tiến sĩ. Ban Sau đại học – Đại học quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh.

Thứ nhất, tư tưởng Hồ Chí Minh về vai trò của giáo dục

Con người không chỉ là lực lượng làm chủ tự nhiên, không chỉ là chủ thể của hoạt động sản xuất vật chất mà còn là yếu tố hàng đầu, yếu tố đóng vai trò quyết định trong lực lượng sản xuất của xã hội. Khi nguồn lực con người được coi là yếu tố quyết định sự phát triển của mỗi quốc gia thì phát triển giáo dục và đào tạo là phương tiện chủ yếu để quyết định chất lượng con người, là nền tảng của chiến lược con người. Con người vừa là trung tâm của mọi sự phát triển, vừa là mục tiêu, động lực của sự phát triển. Với tư cách là động lực cho sự phát triển, giáo dục và đào tạo chuẩn bị cho con người sự phát triển bền vững trên tất cả các lĩnh vực, cho lợi ích hiện tại và tương lai của đất nước. Giáo dục có vai trò quyết định đến sự biến đổi tư tưởng, tâm lý và nâng cao trình độ nhận thức của con người. Giáo dục trở thành điều kiện tiên đề cho việc hình thành và phát triển nhân cách con người. Thông qua hoạt động thực tiễn của con người, giáo dục góp phần tác động vào các hoạt động kinh tế, văn hóa và quan hệ xã hội; cung cấp nguồn nhân lực cho sự nghiệp phát triển kinh tế và tiến bộ xã hội. Thực tiễn xây dựng nền kinh tế, văn hóa, xã hội ở nước ta cho thấy nếu không phát triển, mở mang giáo dục để đào tạo ra đội ngũ những người lao động, những cán bộ có đủ năng lực, chuyên môn và phẩm chất đạo đức chính trị thì sự nghiệp xây dựng, phát triển đất nước sẽ không đạt kết quả cao. Do vậy, giáo dục được xem là một mặt trận quan trọng trong sự nghiệp cách mạng Việt Nam. Nhận thức sâu sắc về vai trò của giáo dục, Hồ Chí Minh đã gắn bó cả cuộc đời mình với việc chăm lo, mở mang và xây dựng một nền giáo dục mới, nền giáo dục xã hội chủ nghĩa - một nền giáo dục mà mọi người đều có cơ hội phát huy khả năng sáng tạo, mọi người đều được học hành, không phân biệt giai cấp, tuổi tác, trình độ, giới tính...

Vai trò của giáo dục được Hồ Chí Minh chỉ rõ là nhằm phát triển toàn diện con người Việt Nam, một nền giáo dục vì con người, cho con người và hướng tới việc xây dựng con người mới - con người xã hội chủ nghĩa. Trong thư gửi các học sinh nhân ngày khai trường đầu tiên của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định nền giáo dục mới sẽ “đào tạo các em nên những người công dân hữu ích cho nước Việt Nam, một nền giáo dục làm phát triển hoàn toàn những năng lực sẵn có của các em” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 4, tr.40). Hồ Chí Minh đã lên án rất sâu sắc nền giáo dục dưới sự đô hộ của thực dân Pháp với chính sách ngu dân để trị, Người nhấn mạnh: “Phải ra sức tẩy sạch ảnh hưởng của giáo dục nô dịch của thực dân còn sót lại, như: Thái độ thờ ơ đối với xã hội, xa rời đời sống lao động và đấu tranh của nhân dân; học để lấy bằng cấp, dạy theo lối nhồi sọ” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, tr.80). Nền giáo dục mới phải thực hiện dạy và học theo hướng phục vụ Tổ quốc và nhân dân. Vai trò này được Hồ Chí Minh diễn đạt là “Học để làm việc, để làm người, làm cán bộ. Học để phụng sự đoàn thể, giai cấp và nhân dân, Tổ quốc và nhân loại” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 5, tr.684). Từ đó, Hồ Chí Minh rất coi trọng việc dạy và học phải xuất phát từ nhu cầu của thực tiễn cuộc sống, nói chuyện tại Đại hội Giáo dục phổ thông toàn quốc (23/3/1956), Người động viên các thầy, cô giáo: “Dạy và học cần phải theo nhu cầu của dân, của Nhà nước. Thầy dạy tốt, trò học tốt, cung cấp đủ cán bộ cho nông nghiệp, công nghiệp, cho các ngành kinh tế và văn hóa. Đó là nhiệm vụ vẻ vang của các thầy giáo, cô giáo” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, tr.138). Trong thư gửi các cháu lưu học sinh Việt Nam học ở Mát-xcơ-va (19/7/1955), Người căn dặn: “Các cháu học kỹ thuật và học tiếng Nga cần nhận rõ mình học cốt để phục vụ Tổ quốc, phục vụ nhân dân” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, tr.25). Về sau,

Hồ Chí Minh đã nhiều lần chỉ rõ vai trò của giáo dục là phát triển toàn diện con người để giúp đời, phụng sự Tổ quốc và nhân dân.

Thứ hai, tư tưởng Hồ Chí Minh về nội dung của giáo dục

Nội dung giáo dục trong tư tưởng Hồ Chí Minh rất phong phú, đa dạng, Người yêu cầu: Nội dung giáo dục phải toàn diện, chú trọng phát triển cả “đức” lẫn “tài” cho người học; nội dung giáo dục phải phù hợp với mọi lứa tuổi, bậc học, cấp học...

Trước hết, Hồ Chí Minh cho rằng giáo dục phải có tính toàn diện. Trong thư gửi các em học sinh nhân ngày mở trường (24/10/1955), Người nhấn nhủ việc giáo dục gồm có:

- Thể dục: Để làm thân thể mạnh khoẻ, đồng thời cần giữ vệ sinh riêng và vệ sinh chung.

- Trí dục: Ôn lại những điều đã học, học thêm những tri thức mới.

- Mỹ dục: Để phân biệt cái gì là đẹp, cái gì là không đẹp.

- Đức dục: Là yêu Tổ quốc, yêu nhân dân, yêu lao động, yêu khoa học, yêu trọng của công” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, tr.74).

Cả bốn nội dung trên của giáo dục được Hồ Chí Minh khái quát lại trong hai chữ “tài” và “đức”. Kiến thức là đặc biệt cần thiết để kiến thiết quốc gia, bảo vệ đất nước, nhưng Hồ Chí Minh cũng chỉ ra rằng, đạo đức đóng vai trò nền tảng cho sự phát triển nhân cách, bên cạnh “tài” thì “đức” là một nhân tố quan trọng để tập hợp, động viên lực lượng thực hiện mọi công việc của đất nước, của nhân loại. Người nêu rõ: “Giải phóng cho dân tộc, giải phóng cho loài người là một công việc to tát mà tự mình không có đạo đức, không có căn bản... thì còn làm nổi việc gì?” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 5, tr.253). Nói chuyện với cán bộ sinh viên Trường Đại học Sư phạm Hà Nội ngày 21-10-1964, Người chỉ rõ: “Dạy cũng như học phải chú trọng đến cả tài lẫn đức. Đức là đạo đức cách mạng. Đó là cái gốc, rất quan trọng. Nếu

không có đạo đức cách mạng thì có tài cũng vô dụng” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 11, tr.329). Hồ Chí Minh thường xuyên khích lệ, động viên giáo viên và cán bộ quản lý giáo dục phải bồi dưỡng cho thế hệ trẻ tình cảm tốt đẹp, trước hết là tình thương yêu gia đình, bạn bè, đồng chí, quý trọng thầy cô giáo, yêu Tổ quốc, yêu đồng bào, hình thành ý thức kỷ luật, ý thức tập thể, lối sống thật thà, khiêm tốn, trung thực, giản dị, biết xử sự theo tinh thần “mỗi người vì mọi người, mọi người vì mỗi người” và thói quen thực hành đời sống mới. Theo đó, phải chú trọng các mặt: đạo đức cách mạng, giác ngộ xã hội chủ nghĩa, văn hóa, kỹ thuật, lao động và sản xuất. Thế hệ trẻ phải được giáo dục về lý tưởng và đạo đức xã hội chủ nghĩa như hạt nhân nhân cách của con người trong chế độ xã hội mới. Đồng thời, nhà trường phải bảo đảm cho thế hệ trẻ dần dần làm chủ kho tàng kiến thức văn hóa của loài người, trau dồi cho mình một vốn hiểu biết về khoa học, kỹ thuật cơ bản, thiết thực, vững chắc, có thể vận dụng vào thực tế và rèn luyện kỹ năng, thói quen lao động thực hành.

Bên cạnh đó, nội dung của giáo dục, theo tư tưởng Hồ Chí Minh, cần phù hợp với mỗi lứa tuổi, mỗi cấp học, mỗi bậc học. Trong bức thư gửi giáo viên, học sinh, cán bộ và thanh niên ngày 31/10/1955, Chủ tịch Hồ Chí Minh căn dặn: “Đối với đại học thì cần kết hợp lý luận khoa học với thực hành, ra sức học tập lý luận và khoa học tiên tiến của các nước bạn, kết hợp với thực tiễn của nước ta, để thiết thực giúp ích cho công cuộc xây dựng nước nhà. Trung học thì cần đảm bảo cho học trò những tri thức phổ thông chắc chắn, thiết thực, thích hợp với nhu cầu và tiền đề xây dựng nước nhà, bỏ những phần nào không cần thiết cho đời sống thực tế. Tiểu học thì cần giáo dục các cháu thiếu nhi: Yêu Tổ quốc, yêu nhân dân, yêu lao động, yêu khoa học, trọng của công” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, tr.81).

Các quan điểm về nội dung của giáo dục mà Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ dẫn ở trên được xem là những yêu cầu bắt buộc của một nền giáo dục mới để đào tạo ra những con người mới. Bên cạnh đó, Người cũng lưu ý, nội dung giáo dục được đưa vào giảng dạy phải theo nguyên tắc “Quý hồ tinh bất quý hồ đa” (quý ở chất lượng, không quý ở số lượng).

Thứ ba, tư tưởng Hồ Chí Minh về phương pháp giáo dục

Trong việc học, muốn học tập có kết quả tốt thì phải có phương pháp giáo dục đúng đắn và có phương pháp giáo dục đúng đắn sẽ làm cho người học có thái độ học tập, rèn luyện tích cực và tự giác, có như vậy việc tiếp thu nội dung giáo dục mới nhanh chóng, hiệu quả, đạt mục tiêu. Hồ Chí Minh rất coi trọng phương pháp giáo dục, Người không chỉ đưa ra những quan điểm lý luận có ý nghĩa quan trọng đối với công cuộc xây dựng nền giáo dục mới, mà còn có những kiến giải khoa học và sáng tạo về phương pháp giáo dục. Người yêu cầu phải căn cứ vào đặc điểm, nhu cầu của đối tượng, nội dung giáo dục, và các điều kiện cơ bản của nhà trường mà xác định các phương pháp dạy học phù hợp. Theo đó, phải lấy *nguyên tắc thống nhất giữa lý luận và thực tiễn* làm nguyên tắc cơ bản cho việc xây dựng các phương pháp về giáo dục. Dạy và học phải gắn tri thức lý luận với thực tiễn cuộc sống. Học và hành phải luôn đi đôi với nhau, gắn bó mật thiết với nhau. Người nhấn mạnh: “Học phải suy nghĩ, học phải liên hệ với thực tế, phải có thí nghiệm và thực hành. Học với hành phải kết hợp với nhau” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 11, tr.331). Theo Người, học phải gắn với hành, học mà không hành, không áp dụng vào thực tế khác nào chiếc hòm đựng đầy sách, hành mà không học thì hành không trôi chảy. Người cho rằng: “Một người học xong đại học, có thể gọi là có tri thức. Song y không biết cày ruộng, không biết làm công, không biết đánh giặc, không biết làm nhiều việc khác. Nói tóm lại: Công việc

thực tế, y không biết gì cả. Thế là y chỉ có tri thức một nửa. Tri thức của y là tri thức học sách, chưa phải là tri thức hoàn toàn. Y muốn thành người tri thức hoàn toàn, thì phải đem cái tri thức đó áp dụng vào thực tế” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 5, tr.504). Người phân tích: “Lý luận phải đem ra thực hành. Thực hành phải nhằm theo lý luận. Lý luận cũng như cái tên (hoặc viên đạn). Thực hành cũng như cái đích để bắn. Có tên mà không bắn, hoặc bắn lung tung, cũng như không có tên. Lý luận cốt để áp dụng vào thực tế. Chỉ học thuộc lòng, để đem lờ thiên hạ thì lý luận ấy cũng vô ích. Vì vậy, chúng ta phải gắng học, đồng thời học thì phải hành” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 5, tr.472).

Đồng thời, cần phải *phát huy dân chủ, thẳng thắn, cần có sự đối thoại trong quá trình học tập, nhận thức*. “Mọi người được hoàn toàn tự do phát biểu ý kiến, dù đúng hoặc không đúng” vì “khi mọi người đã phát biểu ý kiến, đã tìm thấy chân lý, lúc đó quyền tự do tư tưởng hóa ra quyền tự do phục tùng chân lý” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, tr.216). Dân chủ, thẳng thắn trong dạy học đòi hỏi người thầy và học sinh phải có tinh thần đoàn kết, kỷ luật nhưng phải quán triệt nguyên tắc “trò phải kính thầy, thầy phải quý trò, chứ không phải là “cá đối bằng đầu” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 7, tr.456).

Lấy phương pháp nêu gương để giáo dục, Hồ Chí Minh yêu cầu người giáo viên phải “làm kiểu mẫu về mọi mặt: tư tưởng, đạo đức và lối làm việc” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 1, tr.435). Người lấy tinh thần “Học, học nữa, học mãi,” của Lênin và tinh thần “học không biết chán, dạy không biết mỏi” của Khổng Tử làm mẫu số chung cho giáo viên và yêu cầu mọi người phải khắc ghi, thực hành lời dạy ấy. Bản thân Người là tấm gương sáng về tinh thần tự học, tự tìm tòi, kiên trì vượt qua khó khăn.

Theo tư tưởng của Hồ Chí Minh, làm gương là một trong những phương pháp giáo

dục mang lại hiệu quả cao bởi sự thiết thực, sinh động và cụ thể. Trong lời căn dặn Giáo viên Mẫu giáo (ngày 23/9/1959) Người viết: “Anh chị em giáo viên và mẫu giáo cần luôn luôn gương mẫu về đạo đức để các cháu noi theo” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 9, tr.509). Trong thư gửi các em học sinh (24/10/1955), Người căn dặn: “Bố mẹ, thầy giáo và người lớn phải cùng nhau phụ trách; trước hết là phải làm gương mẫu cho các em trước mọi việc” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, tr.74). Hồ Chí Minh luôn luôn theo dõi và kịp thời nêu gương những người tốt việc tốt để mọi người học tập, làm theo. Trong thư gửi đồng bào đã thanh toán nạn mù chữ (21/12/1956) Người viết: “Tôi thay mặt Đảng và chính phủ thân ái gửi lời khen ngợi đồng bào và cán bộ, đồng thời khuyên đồng bào và cán bộ tiếp tục cố gắng học thêm mãi để tiến bộ mãi” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, tr.282).

Theo Hồ Chí Minh, làm gương không chỉ là phương pháp giáo dục mà qua đó, những việc làm của người làm gương cũng trở thành nội dung giáo dục để họ tự họ giáo dục mình và giáo dục người khác. Trong giáo dục, phương pháp làm gương theo tư tưởng Hồ Chí Minh đòi hỏi nhà giáo phải có đạo đức, trình độ khoa học, phải yêu nghề, yêu trò như con, tham gia học hỏi, nghiên cứu khoa học không ngừng..., tất cả những phẩm chất đó trở thành cơ sở, động lực cho việc tiếp thu của người học. Cho nên nhà giáo phải ra sức học tập, nghiên cứu, tìm tòi, phấn đấu vươn lên không ngừng, đó chính là những tấm gương cho học sinh noi theo mọi người theo đó phấn đấu vươn lên và tự học tập học suốt đời.

Phương pháp dạy học của người giáo viên có ảnh hưởng lớn đến việc tiếp thu kiến thức của người học. Chính vì vậy, Hồ Chí Minh yêu cầu bản thân người thầy phải tìm ra phương pháp dạy học hợp lý: “Các thầy cô phải tìm cách dạy. Dạy cái gì, dạy thế nào để trò hiểu

chống, nhớ lâu, tiến bộ nhanh. Thầy dạy tốt, trò học tốt” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, tr.138).

Phương pháp giáo dục phải thiết thực, lấy tự học làm cốt, học tập suốt đời, đồng thời phải dạy cách học cho người học. Hồ Chí Minh từ rất sớm đã khẳng định giáo dục phải nâng cao và hướng dẫn việc tự học, tự giáo dục cho người học, “không phải có thầy thì học, thầy không đến thì đùa. *Phải biết tự động học tập*” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 6, tr.50).

Thứ tư, tư tưởng Hồ Chí Minh về giải pháp phát triển giáo dục

Cùng với vai trò, nội dung, phương pháp giáo dục, Hồ Chí Minh cũng dành sự quan tâm đối với các giải pháp phát triển giáo dục. Trong các giải pháp phát triển giáo dục được Hồ Chí Minh đề cập, vấn đề kết hợp giữa nhà trường, gia đình và xã hội có vị trí khá nổi bật. Người nói: “Giáo dục trong nhà trường, chỉ là một phần, còn cần có sự giáo dục ngoài xã hội và trong gia đình để giúp cho việc giáo dục trong nhà trường được tốt hơn. Giáo dục trong nhà trường dù tốt mấy, nhưng thiếu giáo dục trong gia đình và ngoài xã hội thì kết quả cũng không hoàn toàn” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, tr.395); “Nếu nhà trường dạy tốt mà gia đình dạy ngược lại, sẽ có những ảnh hưởng không tốt tới trẻ em và kết quả cũng không tốt” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 9, tr.338). Người yêu cầu nhà trường phải liên hệ chặt chẽ với gia đình và xã hội. Điều này được thể hiện trong bài nói của Người tại Hội nghị cán bộ Đảng ngành giáo dục (tháng 6/1957): “Giáo dục trong nhà trường dù tốt mấy nhưng thiếu giáo dục trong gia đình và ngoài xã hội thì kết quả cũng không hoàn toàn” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, tr.394). Trong Thư gửi cán bộ, thầy giáo, cô giáo, học sinh nhân dịp khai giảng năm học mới, Người khẳng định: “Giáo dục là sự nghiệp của quần chúng. Cần phải phát huy đầy đủ dân chủ xã hội chủ nghĩa,... do đó các ngành, các cấp đảng và chính quyền địa phương phải thật sự

quan tâm hơn nữa đến sự nghiệp này, phải chăm sóc nhà trường về mọi mặt, đẩy sự nghiệp giáo dục của ta lên những bước phát triển mới” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 12, tr.403-404).

Bên cạnh đó, để phát triển giáo dục, Hồ Chí Minh cho rằng cần có sự quan tâm và phối hợp của nhiều ngành, nhiều cấp và nhiều người. Người nhắc nhở: “Các đoàn thể thanh niên, phụ nữ, các cơ quan chính quyền và các cấp ủy Đảng phải thật sự quan tâm đến nhà trường, đến việc học tập của con em mình hơn nữa” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 11, tr.620). Người luôn luôn kêu gọi đồng bào đóng góp công sức của mình vào việc xây dựng giáo dục: “Từ trước đến nay, đồng bào ta đã hết lòng giúp đỡ công việc giáo dục. Tôi mong rằng từ nay về sau, đồng bào sẽ cố gắng giúp đỡ nhiều hơn nữa cho trường học” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 10, tr.191).

Những giải pháp phát triển giáo dục ở trên rất cụ thể nhưng cũng rất cơ bản. Đặc điểm của các giải pháp đó là gắn chặt, nhất quán với đánh giá vai trò của giáo dục và định hướng phục vụ của giáo dục trong tư tưởng Hồ Chí Minh.

Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục là nền tảng quan trọng để Đảng và Nhà nước ta hoạch định chiến lược giáo dục Việt Nam trong thời kỳ đổi mới. Nhận thức được vị trí, vai trò của giáo dục và đào tạo đối với cách mạng Việt Nam, kế thừa tư tưởng giáo dục Hồ Chí Minh, Đảng ta luôn xác định “giáo dục và đào tạo cùng với khoa học và công nghệ là quốc sách hàng đầu, là nền tảng và động lực thúc đẩy công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2009). Do đó, phải không ngừng “Đổi mới chương trình, nội dung, phương pháp dạy và học, nâng cao chất lượng đội ngũ giáo viên và tăng cường cơ sở vật chất của nhà trường, phát huy khả năng sáng tạo và độc lập suy nghĩ của học sinh, sinh viên. Coi trọng bồi dưỡng cho học sinh, sinh

viên khát vọng mãnh liệt xây dựng đất nước giàu mạnh, gắn liền lập nghiệp bản thân với tương lai của cộng đồng, của dân tộc, trau dồi cho học sinh, sinh viên bản lĩnh, phẩm chất và lối sống của thế hệ trẻ Việt Nam hiện đại” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2009). Sau 30 năm tiến hành đổi mới toàn diện đất nước theo định hướng xã hội chủ nghĩa, đất nước ta đã thực sự bước vào thời kỳ mới, thời kỳ “đẩy mạnh toàn diện, đồng bộ công cuộc đổi mới; phát triển kinh tế nhanh, bền vững, phấn đấu sớm đưa nước ta cơ bản trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2016). Giáo dục đào tạo được coi là một trong những động lực quan trọng góp phần vào sự thành công của sự nghiệp đổi mới đất nước. Tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Đảng ta đã chủ trương kế thừa quan điểm chỉ đạo của các nhiệm kỳ Đại hội trước đưa ra đường lối đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục – đào tạo, phát triển nguồn nhân lực. Đại hội khẳng định: “Giáo dục là quốc sách hàng đầu. Phát triển giáo dục và đào tạo nhằm nâng cao dân trí, đào tạo nhân lực, bồi dưỡng nhân tài” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2016).

Những năm đổi mới, nhờ những thành quả phát triển kinh tế, chính trị ổn định, đời sống người dân được nâng cao đã tạo điều kiện thuận lợi cho phát triển giáo dục. Chính vì vậy, nền giáo dục đã có những thành tựu đáng kể như: mạng lưới trường học phát triển rộng khắp, chất lượng giáo dục có tiến bộ bước đầu trên một số mặt khoa học tự nhiên, kỹ thuật; hợp tác quốc tế về giáo dục bước đầu được mở rộng... không ngừng nâng cao trình độ của người học và nâng cao dân trí cho người dân Việt Nam. Tuy nhiên, giáo dục – đào tạo nước ta vẫn còn bất cập, yếu kém cả về quy mô, cơ cấu và nhất là về chất lượng và hiệu quả giáo dục; chưa đáp ứng kịp thời những đòi hỏi lớn và ngày càng cao về nhân lực của công cuộc đổi mới kinh tế - xã hội, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, thực hiện công nghiệp hóa, hiện đại hóa

đất nước theo định hướng xã hội chủ nghĩa. Trong đó, chất lượng, hiệu quả giáo dục và đào tạo hiện nay còn thấp, nhất là giáo dục đại học, giáo dục nghề nghiệp: “Chất lượng đào tạo chưa tốt, nhiều sinh viên chưa đáp ứng được đòi hỏi của cơ quan tuyển dụng, đặc biệt là tiếng Anh, tin học; quy mô khả năng đào tạo của các trường chưa được tính toán kỹ lưỡng. Hệ thống giáo dục và đào tạo thiếu liên thông giữa các trình độ và các phương thức giáo dục, đào tạo. Hiện nay, toàn quốc có hơn 70.000 cử nhân, kỹ sư, thạc sỹ tốt nghiệp ra trường nhưng không có việc làm hoặc làm không đúng ngành được đào tạo” (vnexpress.net/pham-vu-luan). Đây là một sự lãng phí rất lớn của giáo dục đào tạo quốc gia. Bên cạnh đó, nội dung và phương pháp giáo dục hiện nay chưa phù hợp. Giáo dục đào tạo còn nặng lý thuyết, nhẹ thực hành, thiếu liên kết, liên thông giữa các trình độ và giữa các phương thức giáo dục đào tạo. Đào tạo thiếu gắn kết với nghiên cứu khoa học, sản xuất kinh doanh và nhu cầu thị trường lao động, dẫn đến tình trạng thừa thầy, thiếu thợ. Tâm lý “sính” bằng đại học vẫn còn phổ biến trong xã hội và rất ít học sinh có ý định đi học nghề. Chưa chú trọng đúng mức đến giáo dục đạo đức, nhân cách, lối sống và kỹ năng làm việc. Phương pháp giáo dục còn lạc hậu, vẫn chủ yếu sử dụng phương pháp truyền thụ kiến thức một chiều, các khâu tổ chức thi, kiểm tra, đánh giá kết quả còn nặng về thành tích và không phản ánh đúng thực trạng giáo dục. Đồng thời, cơ chế, chính sách đầu tư cho giáo dục, đào tạo chưa phù hợp. Cơ sở vật chất còn chưa đồng bộ và lạc hậu, nhất là ở các vùng sâu, vùng xa và vùng đặc biệt khó khăn. Đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý giáo dục còn tồn tại những bất cập về chất lượng, số lượng và cơ cấu... Trong khi đó, xu hướng hội nhập mở cửa, sự tham gia của khoa học công nghệ như một “lực lượng sản xuất trực tiếp” làm biến đổi mọi mặt đời sống và sản xuất của xã hội đặt ra yêu cầu phải có một nguồn lực con người chất lượng cao.

Trong tình hình ấy, những kiến giải của Hồ Chí Minh về giáo dục trở thành cơ sở lý luận cho việc xác định chiến lược đào tạo con người, đề ra các chủ trương, chính sách, đường lối chỉ đạo phát triển nền giáo dục Việt Nam trong thời kỳ hội nhập và phát triển. Việc vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục vào việc đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục, đào tạo, phát triển nguồn lực con người đáp ứng yêu cầu phát triển của đất nước trong thời kỳ đổi mới và hội nhập là một việc làm cần thiết và cấp bách.

Vận dụng tư tưởng giáo dục của Hồ Chí Minh vào việc đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục, đào tạo, phát triển nguồn nhân lực, đáp ứng yêu cầu nhiệm vụ mới cần thực hiện đồng bộ các giải pháp:

Thứ nhất, xác định mục tiêu của phát triển giáo dục, đào tạo phải gắn với nhu cầu phát triển kinh tế - xã hội, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, với tiến bộ khoa học – công nghệ, yêu cầu phát triển nguồn nhân lực và thị trường lao động. Trong đó, tạo chuyển biến cơ bản, mạnh mẽ về chất lượng, hiệu quả giáo dục, đào tạo; đáp ứng ngày càng tốt hơn công cuộc xây dựng, bảo vệ Tổ quốc và nhu cầu học tập của nhân dân. Có thể thấy rằng, nếu trước đây Hồ Chí Minh xác định nhiệm vụ của giáo dục là làm cho “ai cũng được học hành” thì trong thời đại mới, cần xuất phát từ yêu cầu của sự phát triển đất nước, hội nhập quốc tế để đưa đường lối đổi mới giáo dục phát triển chung với sự phát triển của đất nước. Trong đó xác định vị trí, vai trò của giáo dục, đào tạo ra nguồn lực lao động là đặc biệt quan trọng. Đồng thời, đổi mới giáo dục là phải gắn với tiến bộ khoa học – công nghệ, yêu cầu phát triển nguồn nhân lực và thị trường lao động.

Thứ hai, đổi mới giáo dục, đào tạo phải tiến hành đổi mới nội dung và phương pháp giáo dục cho phù hợp.

Về nội dung giáo dục: Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh giáo dục phải chú trọng mọi mặt về thể dục, trí dục, mỹ dục, đức dục và kết hợp

các nội dung trên với nhau. Trong đó, giáo dục không chỉ trang bị kiến thức cho người học mà phải chú trọng đến việc phát triển toàn diện năng lực và phẩm chất người học; bảo đảm hài hòa đức, trí, thể, mỹ. Đổi mới nội dung giáo dục phải hướng đến mục tiêu: “Giáo dục con người Việt Nam phát triển toàn diện và phát huy tốt nhất tiềm năng, khả năng sáng tạo của mỗi cá nhân; yêu gia đình, yêu Tổ quốc, yêu đồng bào, sống tốt và làm việc hiệu quả” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2016). Đồng thời, đổi mới nội dung cần tập trung vào những giá trị cơ bản của văn hóa, truyền thống và đạo lý dân tộc, tinh hoa văn hóa nhân loại, giá trị cốt lõi và nhân văn của chủ nghĩa Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, cương lĩnh, đường lối của Đảng.

Về phương pháp giáo dục, phương pháp giáo dục vừa phải kết hợp giảng lý thuyết với thực hành, giữa giảng trên lớp với thực tế cuộc sống. Đồng thời, chú trọng kiểm tra chặt chẽ quy mô, khả năng đào tạo của các trường học và vấn đề chất lượng “học” để “hành” của người học: “Học đi đôi với hành, lý luận gắn với thực tiễn... phấn đấu đến năm 2030, nền giáo dục Việt Nam đạt trình độ tiên tiến trong khu vực” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2016). Về vấn đề này, trước đây Hồ Chí Minh đã viết: “Một người học xong đại học, có thể gọi là trí thức... Trí thức của y là trí thức học sách, chưa phải là trí thức hoàn toàn. Y muốn thành người trí thức hoàn toàn thì phải đem cái trí thức đó áp dụng vào thực tế” (Hồ Chí Minh toàn tập, tập 5, tr.235). Hiện nay, trên cơ sở xác định đúng mục tiêu đổi mới giáo dục, đào tạo, công khai mục tiêu chuẩn “đầu vào”, “đầu ra” của từng bậc học, môn học, chương trình khung các môn học và nội dung của nó theo hướng phát triển mạnh năng lực và phẩm chất người học; thực hiện tốt phương châm mới: dạy người, dạy chữ và dạy nghề (trước đây là dạy chữ, dạy người và dạy nghề). Chuyển biến tâm lý “sinh” bằng đại học bằng cách tuyên truyền mở rộng các hình thức hướng nghiệp cho học sinh.

Đồng thời, đổi mới giáo dục phải tiến hành đổi mới đội ngũ nhà giáo. Hiện nay, trong giáo dục, đào tạo, quá trình dạy và học được xác định là trung tâm, ở đó, có sự tương tác giữa hai quá trình dạy của thầy và học, lĩnh hội tri thức của học sinh, sinh viên với phương châm “lấy người học làm trung tâm”. Tuy nhiên, chất lượng của người học như thế nào, kết quả của người học ra sao phụ thuộc rất lớn vào việc định hướng, giảng dạy của người thầy. Do đó, đòi hỏi đội ngũ nhà giáo phải cống hiến hết mình cho sự nghiệp giáo dục, không ngừng nâng cao trình độ chuyên môn phù hợp với nền giáo dục thời đại; sử dụng đội ngũ cán bộ quản lý trong giáo dục đúng vị trí và vai trò của họ.

Cùng với đổi mới nội dung và phương pháp giáo dục, cần đổi mới công tác biên soạn sách giáo khoa, giáo trình, tài liệu dạy học theo hướng đa dạng hóa, cập nhật tri thức mới, đáp ứng yêu cầu của từng bậc học, các chương trình giáo dục, đào tạo và nhu cầu học tập suốt đời của người học.

Thứ ba, đổi mới giáo dục cần gắn kết chặt chẽ giữa các trường đại học với doanh nghiệp, thị trường lao động, với các cơ quan tuyển dụng lao động.

Trong xu hướng mới của thời đại, các trường dạy nghề, cao đẳng, đại học cần tổ chức các hội chợ việc làm cho học sinh, sinh viên, giúp học sinh, sinh viên trực tiếp gặp gỡ, tiếp xúc với các cơ quan tuyển dụng và nắm bắt được nhu cầu của nền sản xuất hiện đại. Qua những hình thức này sẽ bộc lộ rất rõ thực trạng của trình độ lao động, giữa việc lĩnh hội tri thức ở trường với thực tiễn của sản xuất xã hội. Đồng thời, nó giúp cho nguồn lao động của nước ta không ngừng được nâng cao về trình độ, chuyên môn. Đặc biệt, cần chú trọng phát triển nguồn nhân lực chất lượng cao và xem đây là đột phá chiến lược vừa mang tính cơ bản, lâu dài và là yêu cầu bức thiết đòi hỏi sự nghiệp giáo dục, đào tạo nước ta phải có sự đổi mới căn bản, toàn diện.

Có thể thấy rằng, những giải pháp vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh vào đổi mới nền giáo dục Việt Nam là nhằm đáp ứng yêu cầu thực tiễn của công tác giáo dục đào tạo của đất nước; khắc phục những hạn chế về trình độ văn hóa, xã hội, những tồn tại yếu kém của thực trạng giáo dục, đào tạo của đất nước, đồng thời, tạo ra cơ sở, động lực cho việc đổi mới đất nước. Trong đó, mọi chiến lược phát triển đất

nước nói chung, phát triển kinh tế - xã hội nói riêng sẽ không thể thành công nếu không thực hiện tốt chiến lược phát triển giáo dục, đào tạo. Do vậy, vận dụng linh hoạt, sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục sẽ trở thành một trong những định hướng góp phần cho toàn Đảng, toàn dân ta thực hiện thắng lợi sự nghiệp đổi mới, vì mục tiêu “dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đảng Cộng sản Việt Nam (2009), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
2. Đảng Cộng sản Việt Nam (2016), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
3. Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, tập 4, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
4. Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, tập 5, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
5. Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, tập 6, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
6. Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, tập 7, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
7. Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, tập 8, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
8. Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, tập 9, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
9. Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, tập 10, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
10. Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, tập 11, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
11. Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, tập 12, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
12. vnexpress.net/pham-vu-luan/tag-26256-1htm.

Ngày nhận bài: 26/01/2018. Ngày biên tập xong: 15/3/2018. Duyệt đăng: 16/3/2018